

WRR lunchlezing, 7 februari 2012

Jos Engelen

Medio 2010 bood de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek – NWO – haar Strategienota voor de periode 2011 – 2014 aan. De nota werd in ontvangst genomen door destijds demissionair Minister Van Bijsterveldt en draagt als titel 'Groeien met Kennis'. Deze titel roept associaties op met wat wij allen graag willen dat onze economie doet, groeien, en geeft ook aan wat de voedingstof voor deze groei is: kennis.

Plaatje: titelblad strategienota

Het is de missie van NWO deze kennis te vermeerderen door het financieren van excellent wetenschappelijk onderzoek. Het te steunen onderzoek wordt geselecteerd uit ingediende onderzoeksvoorstellen die door onafhankelijke, vaak buitenlandse experts beoordeeld worden. Deze voor de hand liggende procedure is van grote invloed op de kwaliteit en de voortdurende vernieuwing van het Nederlandse onderzoek. NWO is niet gebonden aan het belang van enige partij in het bijzonder, en kan door haar zelfstandige en onafhankelijke positie koersen op excellentie, niet afgeleid door lokale belangen: NWO heeft een nationale rol.

Plaatje: positie NWO in nationale bestel

Een eerste speerpunt in de strategie van NWO is daarom: investeren in talent en vrij onderzoek. Hoe doen we dat in de praktijk? Allereerst via persoonsgebonden subsidies in de Vernieuwingsimpuls. Subsidies te verwerven door post-doctorale onderzoekers en verdeeld over drie doelgroepen: Veni, Vidi en Vici. De namen spreken voor zich en representeren toenemende senioriteit. Het totale volume van de VI is 150 MEuro per jaar. Vooral voor de Veni-groep, maar ook voor de Vidi-groep wordt het personeelsbeleid – lees: vasteaanstellingenbeleid – van de universiteiten sterk bepaald door het succes in de VI competitie. Dit benadrukt de noodzaak deze competitie zorgvuldig en transparant te organiseren; het onderstreept ook de erkende meerwaarde van deze procedure voor het selecteren van de beste onderzoekers. Tijdens de consultatie voorafgaand aan de meest recente strategienota hebben de universiteiten sterk gepleit voor het handhaven van de VI vanwege de kwaliteitsimpuls die ervan uitgaat. Ik erken onmiddellijk dat bij dat pleidooi zonder twijfel ook een rol speelt dat de VI voor een deel gevoed wordt uit een 'overheveling' van de eerste naar de tweede geldstroom...

De moeite waard om hier te vermelden is dat 'kennisbenutting' afgelopen jaar een vast onderdeel geworden is van de beoordelingscriteria, overigens zonder uit te sluiten dat excellent onderzoek waarbij dat echt heel moeilijk is aan te geven, wordt gehonoreerd.

De Spinozapremies zijn er voor de meest vooraanstaande van onze toppers: 3 (soms 4) laureaten mogen jaarlijks een vrij te besteden bedrag van 2,5 miljoen Euro elk tegemoet zien.

De Europese Commissie heeft als onderdeel van het zogenaamde zevende kaderprogramma de European Research Council, de ERC, in het leven geroepen. De ERC organiseert een competitie voor 'starting' en 'advanced grants'. Deze overlapt met in is ook complementair aan de Nederlandse VI. Niet verrassend, want de ERC heeft zich mede door de VI laten inspireren, maar wel belangrijk: wellicht mede hierdoor zijn de Nederlandse onderzoekers meer dan gemiddeld succesvol in de ERC competitie. Het volgende Europese kaderprogramma, Horizon2020 (dat in 2014 van start gaat) zal de ERC niet alleen handhaven maar versterken, als de voorstellen van de Europese Commissie door het Europese Parlement en de Europese Raad worden gesteund. In Nederland moeten we nu niet de denkfout maken dat deze verruiming van Europese middelen een krimp in nationale middelen mogelijk maakt. Enige kennis van het systeem en enig nadenken leren dat het tegendeel waar is. Om een aantal onderzoekers zich zo te laten positioneren dat ze Europees kunnen uitvliegen hebben we een voldoende grote en dynamische nationale onderzoeksgemeenschap nodig.

Plaatje: speerpunten

De overige speerpunten van de NWO strategie zijn: - samen met partners investeren in maatschappelijk geïnspireerde thema's; - kennisbenutting faciliteren en stimuleren; - internationale samenwerking stimuleren binnen en buiten Europa; - toegang tot hoogwaardige onderzoeksfaciliteiten bevorderen; - de nationale rol van de onderzoeksinstituten van NWO versterken. Belangrijke speerpunten, die ik hier niet allemaal uitputtend zal behandelen, ik zal ze gebruiken om aan te sluiten bij de actualiteit. Wat het NWO beleid betreft wordt de actualiteit in belangrijke mate bepaald door het topsectorenbeleid van het kabinet.

In dit beleid worden negen (tien) economische topsectoren aangewezen, waarvan de consolidatie en verdere ontwikkeling van bijzonder belang geacht worden –zijn- voor de Nederlandse economie, voor onze concurrentiepositie, voor onze toekomstige welvaart.

Plaatje thema's inclusief topsectorthema's

Het economische topsectorbeleid houdt vanzelfsprekend verband met het te voeren onderzoeksbeleid maar vervangt dat niet. Het is belangrijk er – steeds weer – op te wijzen dat de wetenschap weliswaar onmisbaar is voor het schragen van het topsectorbeleid maar dat wetenschapsbeleid de ruimte moet hebben voor een eigen dynamiek. Een dynamiek gedreven door de wetenschap en haar beoefenaren zelf! Als U dit een

vanzelfsprekendheid vindt bent U uit het goede hout gesneden. Als U er een discussie over wilt, dan ben ik daar graag toe bereid. Wat ik bedoel is dat de wetenschap ook de ruimte moet krijgen om zich door nieuwsgierigheid te laten drijven en dat dat ook geldt voor de wetenschappen die zich niet expliciet op de topsectoragenda's bevinden.

Laat ik U, ter illustratie van het NWO beleid, de begroting van vorig jaar, die inmiddels is gerealiseerd als 'omzet', tonen. De omzet is groter dan de subsidie van OCW die 'structureel' zo'n 530 MEuro bedraagt. Dit heeft te maken met tijdelijke middelen die NWO ook beheert. Voor een belangrijk deel zijn deze nog afkomstig uit het met aardgasbaten gevoede Fonds Economische Structuurversterking, maar dit fonds is nu geschrapt. Voor zover het ingezet werd voor privaat-publieke samenwerking kunnen daar nu problemen ontstaan. In een aantal gevallen wordt naar NWO gekeken om de gaten die vallen op te vullen. Het is volstrekt irrealistisch om te denken dat NWO haar missie kan realiseren als er ook nog een 'extern' beroep wordt gedaan op de toch al te krappe middelen. Het Algemeen Bestuur heeft zich hier duidelijk over uitgesproken. Dit laat onverlet dat NWO actief en constructief participeert in het realiseren van de topsectoragenda's: actief middelen toekennend, niet passief bedragen overmakend op de bankrekening van instituties die anders om zouden vallen. NWO is van plan om bij te dragen aan de topsectoren via thematisch

ingekaderde oproepen, maar ook via het daaraan (achteraf) toe te rekenen vrije onderzoek.

Plaatje budget

Behalve dat het lager is dan de hier getoonde omzet, staat het NWO budget nog op een andere wijze onder druk. Ook dit budget wordt geïmagineerd met het oog op de algemene bezuinigingen in de nationale bestedingen. We hebben het dan over een bedrag oplopend tot 50 miljoen Euro per jaar.

Overigens wordt dit voorlopig gecompenseerd door 'geormerkte' middelen o.a. voor (ICT) infrastructuur, maar deze middelen zijn óók hard nodig en waren voor een deel al overtijd. Mijn zorg is dat het budget voor dynamisering en vrij onderzoek verder onder druk komt. Het argument dat investeringen in onderzoek juist leiden tot een sterkere economie en bezuinigingen daarop tot een neerwaartse spiraal is kennelijk nog niet met voldoende urgentie voor het voetlicht gebracht.

In de strategienota geeft NWO aan wat een eventueel accres aan extra mogelijkheden zou opleveren. Meer onderzoekers aan het werk, bijvoorbeeld. Juist het aantal onderzoekers per hoofd van de beroepsbevolking is in Nederland laag, zeker als we het afzetten tegen de ambitie om een top 5 kenniseconomie te worden.

Er is, toegegeven alweer bijna 6 jaar geleden, door een gezaghebbende commissie (als ik me goed herinner ingesteld door de toenmalige minister van OCW) berekend dat een versterking van het universitaire onderzoek, én van de tweede geldstroom én een structurele financiering van privaat-publieke samenwerking noodzakelijk waren voor een bedrag van 500 miljoen euro elk. Het topsectorbeleid moet nu nieuwe impulsen geven aan privaat-publieke samenwerking. (Tegen het wegvallen van de FES middelen in). De extra impulsen voor de 1e en 2e geldstroom zijn maar zeer ten dele – en niet structureel – gerealiseerd.

Plaatje accres financiën

Tenslotte wil ik me richten op de topsectoren en U laten zien wat de actuele stand van zaken is.

Plaatjes topsectoren (Topsectoren meer in detail).

Europa. Met de Horizon2020 agenda, in feite het achtste kaderprogramma voor onderzoek en innovatie, geeft de Europese Commissie een voorbeeldige aanzet tot wetenschapsbeleid in het belang van toekomstbestendige welvaart en toekomstbestendig welzijn. In eerste instantie ligt daarbij de nadruk op de 'grand societal challenges' zoals een vergrijzende bevolking of oprakende energiebronnen. Het Nederlandse topsectorbeleid is in eerste instantie anders

gemotiveerd, maar ik maak me geen enkele zorgen over de verbinding van beide agenda's. De overlap, de grote overlap, zit in het wetenschappelijke onderzoek dat in beide gevallen nodig is. Horizon 2020 bestrijkt de periode 2014-2020 met een totaal budget van 80 miljard Euro.

The proposed support for research and innovation under Horizon 2020 will:

- Strengthen the EU's position in science with a dedicated budget of € 24 598 million. This will provide a boost to top-level research in Europe, including an increase in funding of 77% for the very successful European Research Council ([ERC](#)).
- Strengthen industrial leadership in innovation € 17 938 million. This includes major investment in key technologies, greater access to capital and support for SMEs.
- Provide € 31 748 million to help address major concerns shared by all Europeans such as climate change, developing sustainable transport and mobility, making renewable energy more affordable, ensuring food safety and security, or coping with the challenge of an ageing population.

Overigens heeft NWO samen met o.a. VSNU en KNAW en ook in Science Europe verband actief deelgenomen aan de door de EC georganiseerde consultatie. We kunnen ons goed vinden in het resultaat. (Nu het Europese Parlement nog, evenals de Europese Raad).

Plaatje Horizon 2020

Hoe staan wij er in Nederland voor, hoe goed zijn we gepositioneerd om bij te dragen aan de topsectoren en aan Horizon 2020. En daarvan te profiteren? Kunnen we het hoofd bieden aan de 'grand challenges'? Kunnen we er kansen van maken? Zijn we goed gepositioneerd om de concurrentie aan te

kunnen en de samenwerking te zoeken met de opkomende economieën, de BRIC landen, Brazilië, India, China?

Hoe staan wij er voor volgens de KIA de kennis- en innovatieagenda?

Plaatjes KIA

Tenslotte vestig ik nog graag de aandacht op het belang van state of the art research infrastructuur. Onlangs heeft NWO op verzoek van de staatssecretaris een adviescommissie onder voorzitterschap van Emmo Meijer gevraagd de Nederlandse roadmap te actualiseren en een voorstel te doen voor de toekenning van de 80 miljoen Euro die voor de komende twee jaar beschikbaar zijn. Mijn bestuur is onder de indruk van de kwaliteit van het ontvangen advies en zal dit binnenkort aan de staatssecretaris aanbieden. Er is mij veel aan gelegen dit actualiserings- en toekenningsproces een structurele plaats in het Nederlandse onderzoeksbestel te geven.

Plaatjes Roadmap

Ik kan in dit betoog de onderzoeksinstituten die onder de NWO koepel ressorteren niet ongenoemd laten, al heb ik geen tijd er hier de aandacht te besteden die ze eigenlijk verdienen. Ik noem ze kort.

Plaatjes Onderzoeksinstituten

Ik kom aan het einde van deze korte presentatie van NWO en het Nederlandse onderzoeksbeleid. Maar ik weet dat er één vraag is die U nog beantwoord wilt zien. En die vraag is: 'Wat heeft het Higgs-boson hiermee te maken?'. Aan de hand van enkele

plaatjes (CERN, Higgs)

wil ik deze vraag beantwoorden.

Conclusie:

as long as we produce excellent science we will manage to convince the politicians to fund us and as long as the politicians fund us we will produce excellent science excellent and relevant and indispensable for facing 'the grand challenges'

A continuing dialogue leading to a relationship of trust and respect between researchers (the research councils), government and industry is the best basis for a successful research policy